

Кризата в конструирането на Югоизточна Европа след „студената война“ като изпитание за българската външна политика

проф. д-р Динко Динков
УНСС, катедра „Международни отношения“

Резюме: Дълго време, от началото на XIX век, Балканите се утвърждават като особена част на европейския континент, като район с объркано историческо време. Той остава встрани от важни процеси, придали облика на модерна Европа като Ренесанса, зараждането на национално-държавната идея и формирането на европейските модерни национални държави, индустриалната революция и т.н. Инкасираното изоставане в развитието на балканските народи поради известните обстоятелства не можа да бъде преодолано. През XXI век се търсят решения на стари проблеми чрез прилагането на подходи, използвани в различни исторически времена. Приемайки, че пътят на балканските народи към модерността минава през създаването на национални държави, в края на XX и началото на XXI век международната общност прие за нормално появата на нови държави в района. За пореден път като че ли в опитите за решаване на балкански проблеми не се търси вписване в постиженията при осмислянето на общественото развитие. За опора на по-

литически мотивирани решения се използват фрагментарни позовавания на удобни исторически факти в минали времена. Безспорно ли е, че днес създаването на национални държави може да има същия смисъл, както през XVIII и XIX век? Поне историците са стигнали до извода, че опитите за повторения в историческия процес се проявяват като фарсове.

Целта на настоящата статия е да обърне внимание на променящите се функции на Югоизточна Европа в преструктуриращата се международна система след „студената война“. Пренебрегването на новите тенденции оставя приемащите политически решения в капана на балканското минало на района.

Ключови думи: Пактът за стабилност в Югоизточна Европа, Западни Балкани, стратегия на стабилизиране и асоцииране на Западните Балкани, Съвет за регионално сътрудничество.

JEL: F01, F02.

На фона на радикалните промени в международната система в края на XX век ставащото на Балкани-

те беше възрието, от една страна, като конкретна проява на триумфа на либерално-демократичния модел и на тенденциите към глобализация. От друга страна, националните митологии на балканските народи видяха в ставащите събития зараждането на държави-двойници, които естествено ще се приобщят към държавите-майки. В представите на мнозина започнаха да се мерзалеят дублетни, втори държави на албанци, на гърци, на румънци, на сърби, на унгарци, на хървати, на българи. В общественото съзнание се натрапи, и колкото да е абсурдно, започна да се приема създаването на ислямска нация. Разпадането на многонационалните държави като СССР и СФРЮ, в които се претендираше, че са решили националния въпрос в съответствие с най-издържаната доктрина по него, тръгна **по пътя на признаване на нови държави в по същество изкуствени административни граници на някогашни федерални единици**. Те не минават по никакви етнонационални линии на разделение, очертали се в епохата на формиране на нациите като социални организми, а са прокарвани по политическа целесъобразност. Много елементарно продължение след края на „студената война“ получи наложилият се в Ялтенската система на международни отношения принцип за приемане сложилите се след Втората световна война граници в Европа. Новите международни граници на Балканите са неприемливи за мнозина от останалите отвъд пределите на държавите-майки албанци, сърби, хървати, румънци, унгарци, българи и т.н. Някои видяха решение на проблема чрез създаване на преходни държави.

Това стана възможно в условията на неориентираност и неподготвеност за посрещане на започналите трансформации, при липса на доминиращ фактор в развитието на зародилите се нови процеси в района. При цялото неведение за бъдещето на света

Балканите започнаха да възраждат старите си характеристики на най-конфликтна част на Европа и да генерират напрежение.

Вмомент, когато Европейските общности се трансформираха в Европейски съюз, когато се утвърждаваше наднационалното начало като вариант за европейско обединение, на Балканите се надигна нова националистическа вълна. **В динамиката на промените се получи асинхрон между стихията на неизживения национализъм и новото европоцентристко начало**. Въпреки заклинанията за европеизиране на Балканите, оставайки в плен на национализма, балканските общества не можаха да разберат дълбокия смисъл на усилията за създаване на качествено ново европейско обединение. Когато в друга част на континента държавите демонстрираха воля за надживяване на национализма и прехвърляха по-големи правомощия на наднационални структури (Договорот от Маастрихт), балканските народи се изживяваха като много суверенни. Започнаха да се обявяват за независими, да се конституират като общества от времето на класическите, „свещени“ национално-държавни догми. Само да припомним проявите и измеренията на сръбски, хърватски, албански, гръцки, турски, македонски и какви ли не национализми. Дори страни като България и Румъния, в които европейската гоминанта надделя, също се изживяваха като много суверенни и си приеха издържани в този дух конституционни текстове, оказали се по-късно трудно съвместими с членството в Европейския съюз.

За пореден път балканските народи не успяха да се впишат в конкретното историческо време и пропуснаха историческия шанс да се приобщят своевременно към доминиращите

В Европа тенденции. Другата Европа също късогледо взе мерки да не допусне привнасяне в себе си на балкански проблеми, опасявайки се, че могат да провалят мащабния проект за обединение по модела на Жан Моне. Негалновидните националистически изблици на Балканите и загърбването им (а в някои случаи и подклаждането им) от съсредоточения върху утвърждаването си Европейски съюз затрудниха европейското обединение.

Промените, обхванали европейския континент, остават незавършени в югоизточната му част. Не е приключило уталожването на държавно-творческите амбиции. Незавършен остава процесът на реформиране на политическите и стопанските системи в страните. До голяма степен възродената конфликтност на Балканите е функция на усложненията в конструирането на нова Европа. Самонагърблият се с мисията на архитект на стария континент Европейски съюз не посмя да отреди подобаващо място на този сложен комплекс от проблеми в своята нова роля.

Придавайки важно стратегическо значение на района, първостепенни фактори в съвременната международна система полагат целенасочени усилия за овладяване на нови позиции. В контекста на стремежа си за запазване влиянието си в Европа след „студената война“ САЩ видяха възможност да постигнат това чрез укрепване на своите позиции на Балканите. Затова ги прекръстиха на Югоизточна Европа – те целяха да се съхранят не като балканска, а като европейска сила чрез нова роля на Балканите.

След края на „студената война“ Европейският съюз заяви своите амбиции да се утвърждава като един от първостепенните фактори в новата международна система. За целта

беше прокламирана нова обща външна политика и политика на сигурност със задачи да укрепва мира и международната сигурност, да насърчава международното сътрудничество и по този начин да повишава сигурността на Съюза и да гарантира неговите фундаментални интереси. 18 години след влизането в сила на Договора от Маастрихт, с който се сложи това ново начало на утвърждаване на особения интеграционен модел в качествено нов субект на международни отношения, се налагат изводи, че резултатите не са удовлетворяващи. Най-много критики се отправят по повод ролята на Европейския съюз в процесите на Балканите.

След известни колебания, дали да допусне вътре в себе си балкански проблеми,

Европейският съюз от края на 90-те години на миналия век се реши да поеме ангажимент за даване „европейски перспективи“ за балканските страни.

По негова инициатива беше приет Пактът за стабилност в Югоизточна Европа¹. Опасенията на някои страни от района да не би той да се превърне в своеобразна чакалня на всички балкански страни за членство в Европейския съюз стимулира Брюксел да прокара диференциация между тях от гледна точка на готовността им да удовлетворят критериите за присъединяване. Така се роди новото понятие „Западни Балкани“, обхващащо бившите югославски републики без Словения, плюс Албания, т.е. страните, които имат да извървят дълъг път до членство в Европейския съюз. За тях беше разработена стратегия на стабилизиране и асоцииране и след Европейският съвет в Солун през 2003 г. Европейският съюз препо-

¹ Stability Pact for South Eastern Europe, Sarajevo, 30 July 1999.

твърждава своя ангажимент за приемането им за пълноправни членки, ако те изпълнят изискванията за присъединяване.

Докато през 90-те години на XX век САЩ овладяваха позиции в района в контекста на съхраняването си като фактор в Европа и даже наложиха ново име на района – Югоизточна Европа, Европейският съюз остана безучастен към нарастващото напрежение в тази част на континента. Като че ли тогава грижата се свеждаше до недопускане балкански проблеми да внесат смут в амбициозните планове за обединение на Европа по модела на Жан Моне. Дълго време Съюзът свеждаше своята роля в югокризата до прилагане санкциите на ООН спрямо Югославия. Тази политика породи съмнения в перспективите за обединение на цяла Европа. Ангажирани с други проблеми, основните фактори в международната система допуснаха при разпадането на югославската федерация някога користо чертаните вътрешни граници между федералните единици да бъдат признати за външни граници на новите държави. Така проблемите, които в крайна сметка доведоха до разпад на Югославия, се превърнаха в междудържавни, т.е. бремене на международната система.

Договорът за Европейския съюз беше предвидил като основно средство на общата външна политика разработването на общи стратегии, в които да се разработят критерии за развитие на сътрудничеството с отделни държави и райони, да се предвидят необходимите ресурси, да се разположат във времето конкретни стъпки. Европейският съюз не успя да разработи такава стратегия за Балканите. Платформата от Ройомон (1995 г.) и Пактът за стабилност в Югоизточна Европа (1999 г.) бяха своеобразни рефлексии на изострящите се конфликти в района при резервираност да му се даде ясна „европейска перспектива“.

Въпреки сържаността и колебанията на Европейския съюз, на фона на радикалните трансформации в международната система, се очертаха съществени промени в най-неспокойната и конфликтна част на европейския континент. Политическите и стопански реформи в отделните страни, новите тенденции в развитието на обстановката в района като цяло дават основание за изводи, че е в ход процес на преодоляване печалната слава на района от миналото и утвърждаване на перспективата за превръщането му в интегрална част на доказалите своята жизненост и перспективност европейски структури.

Няма съмнение, че **без приобщаването на Балканите към европейския проект, той ще остане незавършен**. Европеизирането на Балканите е факт. Самите промени в страните от района, възприемането на т.нар. европейски принципи и норми чрез приемането им в Съвета на Европа, разширението на Европейския съюз в тази посока чрез присъединяването на Словения, България и Румъния. Хърватска, Турция и Македония имат статут на кандидатки за членство. Процесът на стабилизиране и асоцииране на страните от Западните Балкани напредва. Подписани са споразуменията с Македония, Албания, Черна гора и Сърбия. Босна и Херцеговина води преговори. Всички страни от Западните Балкани постоянно декларират желанието си за членство в Европейския съюз. След Европейският съвет в Солун през 2003 г. Европейският съюз, от своя страна, също потвърждава своите ангажименти за евентуалното им приемане, при условие че удовлетворят критериите за членство. Вече разположението на силите е такова, че придава европейски облик на района. Гърция, България, Румъния и Словения са пълноправни членки на Европейския съюз. Той вече има излаз на Черно море. В неговите механизми за приемане на решения все повече се чува гласът на балканските страни.

Хърватия успешно приключи преговорите за членство в ЕС, а Турция води преговори за такова членство. Гърция, Турция, България, Румъния и Словения членуват в НАТО. През април 2008 г. Албания и Хърватия получиха покани да се присъединят към Алианса. Засага Македония се налага да почака, но и пред нея стои такава възможност. Всичко това говори за

съществено променени структурни функции на района в международната система.

Неговата геополитическа и икономическа роля по-определено се асоциира с по-ясно очертаващите се интереси на нова Европа.

В търсенето на своята нова идентичност в съвременната международна система за Европейския съюз е наложително да види своите интереси в Югоизточна Европа в стратегически и геополитически контекст. Доколкото процесите на азиатския континент фокусират вниманието на всички глобални изграчи и балканско-черноморският район има да играе важна роля в битката за овладяване на позиции. Новата стратегическа концепция на НАТО, приета в края на 2010 г.², по недвусмислен начин прикова вниманието към значението на ставащото в Азия. Европейският съюз трябва да се освободи от самовгълбяването в различните измерения на вътрешната криза, да потисне европоцентристките си стереотипи и да види суровите реалности. В осмисляне на своите стратегически интереси той трябва да оцени очертаващата се нова роля на Югоизточна Европа в променящия се свят и да разработи своя състоятелна политика спрямо района.

Въпреки положителните тенденции, отделните страни са на различен етап по пътя си към членство в Европейския съюз, слаба е държавността, слаби са техните икономики, ниска е ефективността на усвояване на помощите. Съществуват много причини за несигурност. Все още **районът има потенциал да балканизира Европа**. Последната война в Европа се води на Балканите. В района има незавършени държави и протекторати. Досегашните усилия за определяне статута на някогашната автономна област на Сърбия Косово не дадоха успокояващи резултати. Самообявената независимост на Косово не получи пълно международно признание. Диаметрално противоположните позиции на Белград и Прищина поставят международната общност на голямо изпитание. Не всички страни-членки на Европейския съюз признават Косово за независима държава. Това се превръща в нов синтез на проблемите по приобщаването на Западните Балкани към Съюза. Раждащите противоречиви послания процеси в страните от Югоизточна Европа се посрещат с колебания в политиката на факторите със способности да въздействат върху обстановката в района. Така се получи при едностранно обявената независимост на Косово и при приемането на решение в НАТО за покани за членство до Албания, Хърватия и Македония. Все пак има и добри новини. Хърватия приключи преговорите за присъединяване и членството ѝ в Европейския съюз предстои. Сърбия измина много дълъг път за относително кратко време и отбеляза невероятен напредък в развитието на отношенията си с Европейския съюз.

Сериозен песимизъм за ролята на Европейския съюз в Югоизточна Европа всяват колебанията и неспособността му да приеме категорично решение по повод дълговата криза на Гърция. Изправянето на тази стра-

² Summit meetings of Heads of State and Governmentq 19 November 2010.

на пред фалит неизбежно произвежда много негативни ефекти върху развитието на процесите в района и засилва резервираното отношение сред общественото мнение в много европейски страни към другите балкански държави. Това се проявява и в отложеното приобщаване на България и Румъния към Шенгенското пространство.

Терминът колебания особено приляга на отношението към въпроса за

членството на Турция в Европейския съюз.

Това е голям закъс за европеизиращия капацитет на Съюза. Вече е прието политическото решение за започване на преговорите с Турция и колкото да са трудни, те се водят. Но към тази страна Европейският съюз очевидно не може да прилага същия подход, както към държавите, обхванати от предишното разширение. Решението на въпроса трябва да се търси в рамките на деликатния баланс между критериите за членство, стратегическите интереси на Европейския съюз, дълго наслявяваните противоречиви представи, подхранвани от исторически, културни, религиозни и др. различия, предубежденията, емоционалните нагласи и императивите за търсене на прагматични ходове. На този етап в Европейския съюз има проблем в разясняването пред гражданите на отговорно осмислените решения и това се превръща в изпитание за общата му външна политика.

Без съмнение, **голямото изпитание за Европейския съюз са процесите в постюгославското пространство.** Парадоксално, но той се ангажира с подпомагане на държавното строителство в Босна и Херцеговина, в Черна гора, в Македония и в Косово и съдейства за укрепването на новите държави. **Носителят на наднационалното**

начало в управлението на процесите в общественения живот, възприеман като своеобразен коректив на национално-държавната идея, се зае да утвърждава в Европа нови национални държави, при това със съмнителна жизнеспособност. Особено спорна е ролята му в развитието на косовския въпрос. Вместо да се занимава с държавно строителство, Европейският съюз можеше своевременно да даде отговор на европейските възжеления на народите от бивша Югославия. Няма съмнение, че **при ясна обща перспектива за членство в Съюза на Сърбия с Косово или на Сърбия и Косово, преговорите за статута на Косово между Белград и Прищина щяха да се водят по друг начин.**

Начинът, по който беше обявена независимостта на Косово, води до по-сложни ангажименти на Европейския съюз. Сериозните различия между страните членки – от безрезервно признаване на независимостта от едни до отказ на други да го сторят, неизбежно поставят общата външна политика и политика на сигурност на Съюза пред голямо изпитание. В известен смисъл, **обявяването на независимостта на Косово означава смяна на един протекторат (на ООН) с друг (на Европейския съюз).** Като се има предвид, че косовският въпрос се превърна в проблем на отношенията между първостепенните фактори в международната система, който има малко общо със статута на Косово, може да се очакват допълнителни усложнения. **Твърде вероятно е Косово да остане в частична международна изолация и в дългосрочен план протекторатът на Европейския съюз да се окаже неуспешен и авторитетът му да пострада.** Остават съмненията, че поемането на огромните тежести по създаването и поддържането на държавността са добра инвестиция за образа на Европейския съюз.

В подкрепа на реформите в страните от Западните Балкани

Европейският съюз разработи нова политика, чието ядро са преговорите за подписване на споразумения за стабилизиране и асоцииране. По същество те са нещо различно от Европейските споразумения за асоцииране, сключени в началото на 90-те години на миналия век със страните от Централна и Източна Европа. Наред с поддържането на постоянен политически диалог и създаване на зони за свободна търговия с промишлени стоки и подобрен достъп на селскостопански стоки на принципа на асиметрията, споразуменията за стабилизиране и асоцииране предвиждат също оказване на икономическа и финансова помощ от Европейския съюз за съответната страна от Западните Балкани, подкрепа за демократизирането на политическите системи и за изграждане на гражданско общество, хуманитарна помощ за бежанци, за завърнали се по родните места и други. **Процесът на стабилизиране и асоцииране се превърна в рамка за развитие на сътрудничеството и интеграцията на страните от Западните Балкани и Европейския съюз.** Но той не можа да се превърне в средство за решаване на многобройните проблеми, създаващи усещане за несигурност в тази част на полуострова. Населението не приема Европейския съюз като фактор за бързо преобразяване на страните им и подобряване на живота им. Допълнителна сянка на съмнение към процеса на стабилизиране и асоцииране хвърли опитът за използване подписването на споразумение за упражняване на политически натиск върху Сърбия тя да приеме позицията на Европейския съюз по косовския въпрос.

Вероятно ще се наложи Европейския съюз да плати висока цена за дългите си колебания и за голямото закъснение да поеме своята роля, особено след ангажирането на САЩ в

Ирак и гистанцирането им от Югоизточна Европа. Европейският съюз вече е ангажиран пряко с тези проблеми и дали има капацитета и волята да се утвърждава като основен фактор за трансформирането на района в интегрална част на доминиращия на стария континент модел на обществено развитие? Политиката на стабилизиране и асоцииране на страните от Западните Балкани не е много убедителна. Обстоятелствата и процесите в района водят до колебания кое да бъде приоритет – стабилизирането или трансформирането. Политиката на поставяне на условия в традиционните си параметри едва ли ще осигури желаните промени. За Югоизточна Европа Европейският съюз трябва да търси особени съчетания на своите политики и средства. Нужни са повече моркови, отколкото тояги. Финансовите инструменти трябва да се приспособят към реалностите – слаби държави, неререформирани икономики, престъпност и т.н.

Това налага и **Европейският съюз да заложи на потенциала на регионалното сътрудничество като допълващ фактор за укрепване на проевропейските тенденции в развитието на процесите в района.** Дълго време Брюксел издаваше неразбиране на смисъла, който влагат страните от района при преследване на своите европейски приоритети в контекста на идеите и инициативите за регионално сътрудничество. Особено фрустриращи бяха настояванията по линия на Пакта за стабилност в Югоизточна Европа за създаване на зона за свободна търговия в района на многостранна основа. По същото време България и Румъния водеха преговори за членство в Европейския съюз и от тях се разбираше, че то е несъвместимо с участие в зони за свободна търговия с трети страни. Липсата на координация и съгласуване между различни дирекции към Европейската комисия пораждаше опасения, че рожената във връзка с изострянето на

Косовския проблем през 1999 г. инициатива може да се превърне за балканските страни в заместител на членството в Европейския съюз. Тогава в Брюксел се вслушаха в опасенията, изразявани най-силно от България. Беше прокарана диференциация между страните от района от гледна точка на тяхната готовност да се присъединят към Европейския съюз и така се роди понятието „Западни Балкани“.

След присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз отпаднаха резервите по отношение на регионалното сътрудничество. То по-определено се разглежда като предпоставка за вписване на Балканите в интеграционния модел на Европейския съюз. Това разбиране налага по-прагматичен подход към множеството лансирани идеи и инициативи за развитие на регионалното сътрудничество. Със съгласието на Брюксел

Пактът за стабилност преустанови своето функциониране.

Големи надежди се възлагат на вече учредения **Съвет за регионално сътрудничество**, чийто секретариат е със седище в Сараево. Цялата **тази нова конструкция цели по същество да се приспособят всички досегашни идеи и инициативи за регионално сътрудничество в Югоизточна Европа към осигуряването на европейските перспективи на района**. В този формат се разкрива възможност пред балканските страни добре да осмислят своите общи интереси и да формулират общи позиции в контекста на регионалното сътрудничество. Техният общ глас ще има по-голяма тежест и в отношенията с Европейския съюз. Особена роля има да играе България. Нейните синергитични способности се проявиха в организирането на срещата на минист-

рите на Външните работи на страните от Югоизточна Европа през февруари 2008 г. В сложната обстановка след едностранно обявената независимост от Косово българската дипломация направи срещата възможна и на масата в София седнаха и министърът на Външните работи на Сърбия, и представител на Косово. Този успех беше оценен от международната общност по достойнство. Но много странно, като че ли ентусиазмът на българската дипломация свърши до тук. България създаде надежди и у другите страни от района, че вече като пълноправен член на НАТО и Европейския съюз тя ще съумее да засили интересите им към исторически трупаните проблеми и може да внесе нова динамика в развитието на процесите. На практика след 2008 г. Българската външна политика не е предприела абсолютно нищо в този контекст.

Новите обстоятелства в глобалната система очевидно поставят на сериозно изпитание европейската ориентация на сътрудничеството в Югоизточна Европа. За избягване на неблагоприятни последици от новата конфигурация и тенденции в отношенията между глобалните фактори за гържавниците от района остава задачата за адекватно осмисляне на по-нататъшния развой на събитията и организиране на регионалното сътрудничество.

Придаването на **по-голямо значение на района на Югоизточна Европа и Черно море от гледна точка на доставки на енергоносители от големи производители до големи потребители** предполага ново отношение на извънрегионални фактори и нови проблеми и възможности за разположените в този край на света страни. Значителна част от района вече е в Европейския съюз. Неговите интереси са непосредствено вплетени в сложния черноморски възел на стратегически, политически и икономически ин-

тереси на различни фактори в съвременната международна система. През април 2007 г. Европейската комисия публикува един много внимателно съставен документ, наречен

„Черноморска синергия”³,

С който само няколко месеца след като Европейският съюз получи излаз на Черно море, беше гадено да се разбере, че никои не бива да си позволява да пренебрегва неговите интереси в този район. Отчитайки сложните обстоятелства и разнообразието от интереси, авторите на документа не случайно прибегнаха до използването на гръцката дума синергия, която означава общи действия и се въздържаха от използване на думата сътрудничество. Амбициите бяха заявени, но засега Европейският съюз ще разчита на известни инструменти на своята политика, като не се предвижда целево заделяне на финансови ресурси. Това може да се окаже проблем. Без ресурсно осигуряване на тази по същество нова политика остават съмнения по отношение на възможните резултати. Струва си да се потърси връзка между разработваната модерна и всеобхватна нова морска политика на Европейския съюз и процесите в черноморския район.

Засега в политиката на регионално сътрудничество на всички държави от Югоизточна Европа доминира европейската ориентация. Вече има ясно съзнание, че „за снижаване на рисковия потенциал на района” е нужно „повишаване на неговата съвместимост с изграждащото се единно европейско пространство”. Макар с различна степен на категоричност, те разглеждат сътрудничеството помежду си като път за пълноценното им възраждане в общеевропейските процеси. Това залегна като отправно начало на регионалното сътрудничество в Софийската

декларация за добросъседски отношения, стабилност, сигурност и сътрудничество на Балканите, приета на срещата на министрите на външните работи на страни от Югоизточна Европа, състояла се по инициатива на България през юли 1996 г. В София. На тази среща министрите разгледаха бъдещите възможности за многостранно сътрудничество в европейска перспектива като произтичащи от стремежа на всяка страна да се интегрира в Европа. В този контекст те декларираха желанието си за взаимодействие с други формати на регионално сътрудничество. Сега сме свидетели на възраждане с нова сила на залегналите в Софийската декларация идеи и на развитие на процеса на сътрудничество в Югоизточна Европа при променените обстоятелства.

Европейската доминанта на тези инициативи осигури подсилващ ефект **за поставяне на регионалното сътрудничество в по-широк план**. По принцип възможностите за организиране на регионално сътрудничество в Югоизточна Европа трябва да се разглеждат не само на регионално, но и на системно равнище.

За страните от Югоизточна Европа преодоляването на тяхната икономическа изостаналост и стабилизирането на района има приоритетно значение. Решаването на тези задачи е предварително условие за интегрирането им в европейските структури. Затова усилията за развитие на сътрудничеството в района имат дълбок смисъл в контекста на европеизирането му. Важна е ролята, която има да играе Европейският съюз.

Особеностите на Югоизточна Европа и изпитанията, на които се натъква Европейският съюз, крият в себе си възможността да се намерят нови ар-

³ European Commission – Communication, 11 April 2007.

гументи в подкрепа на идеята за „развитие на Европа на различни скорости“.

Тази концепция, чиито най-ентузиазирани привърженици са Германия и Франция, обосновава възможността за развитие на интеграционните процеси в Европейския съюз с различна интензивност, т.е., когато има страни, неготови за развитие на сътрудничеството в дадена област, това да не бъде пречка за готовите да го осъществяват. В Лисабонския договор и в стратегията „ЕС 2020“ тази възможност е потвърдена. Реална е перспективата за нейното приложение, а то определено не би било в интерес на по-изостаналите в своето развитие, в т.ч. балканските страни. Очевидно при мащабното разширение с приемането на 12 нови членки и при възможности за продължаване на този процес концепцията за Европа на различни скорости ще се натрапва по-настойчиво от незаинтересованите да споделят бремето на ускорено развитие на по-изостаналите страни членки. Въпреки че нейното прилагане би означавало изоставяне на една от важните цели на интеграцията – преодоляване различията в равнището на развитие на страните и районите, реална е перспективата за нейното прилагане. В тази конструкция Балканите ще си останат европейска периферия. Това би обезсмислило в голяма степен усилията на балканските страни да се приобщят към този модел на интеграция. В него те виждат исторически шанс за справяне с исторически обусловеното им изоставане и в никакъв случай не трябва спокойно да приемат инвенциите, които биха имали негативни последици за тях. Би било исторически несправедливо и късогледо, ако високо развитите европейски държави не споделят подобаваща част от бремето на обединението на Европа. В

тази ситуация те се опитват много егостично „да се измъкнат“ от своята историческа отговорност. „Европа на различни скорости“ е възможно най-неприемливата за балканските народи и държави концепция за бъдещето на Европейския съюз. Но тя може да постави под съмнение и смисъла на неговото съществуване. В интерес на балканските страни е да провокират сериозна дискусия на тази тема. Иначе **реална е възможността и на този голям завой на човешката история Балканите да останат встрани от европейското време.**

В тези преходни времена на Европейския съюз подобава да съдейства за модерни и перспективни решения по конструирането на нова Европа, която не би била цяла без Балканите. Засега, когато институциите на съюза нямат компетенции по тези въпроси, страните членки наложиха линията на национално-държавното, на старото, а не на перспективното. По този начин се внася допълнително объркване в историческото време на Балканите, а на Европейския съюз се възлагат надежди да обединява стария континент на базата на поуките от осмислената история.

За да може България да играе ролята на фактор за европеизирането на района, тя трябва да се приспособява към политиката на Европейския съюз, но и да влияе върху нейното формиране. Разбира се, за това е нужно самочувствие. То ще нараства, ако разсейваме митологизираната представа за непременно издържаната от гледна точка на историческото време политика на Европейския съюз и преодоляваме стереотипите на сателитния синдром при разработването и осъществяването на българската външна политика. **ИА**